

SZÁNTAI MÁRK

Az otthontalanság otthona

MOESKO PÉTER: MEGYÜNK HAZA

Műút-könyvek
Miskolc, 2019
96 oldal, 2500 Ft

”

Moesko Péter első novelláskötete kiérlelt, meggyőző bemutatkozás. Az eddigi fogadtatás egyértelműen pozitív, ugyanakkor, hozzá kell tenni, nem túl bőséges: Károlyi Csaba lelkes ÉS-beli rövidkritikáját vagy a moly.hu felületén közzétett olvasói benyomásokat leszámítva nem igazán találkozunk értelmezői megnyilvánulásokkal. Első kötetről, különösen jól sikerült első kötetről írni pedig hálás feladat: mint azt Szilágyi Zsófia megállapította, az első kötet portfólió-jellege jól kiemeli a szerző erősségeit és gyengeségeit, valamint megrajzolja pályájának lehetséges irányát. (Szilágyi Zsófia: *Vándorló könyvespolc 11.*, SZIFOnline)

Elsőkötetes szerző esetében ráadásul mindig felmerül a kérdés, milyen hagyományhoz tudjuk kapcsolni, miben más, mint pályatársai. Moesko prózáját olvasva joggal említhetjük Szvoren Edina vagy Tar Sándor nevét. A sor biztosan folytatható lenne, mert – némiképp leegyszerűsítve a szövegek fókuszában álló problémát – a kilátástalanság ábrázolása a kortárs prózában nem egyedülálló invenció. Sőt, némi malíciával azt is mondhatnánk, hogy határozott felfutásban, olykor mintha túltermelésben lenne ez a szépirodalmi alzsáner. Itt azonban olyan szövegépítkezéssel találkozunk, amely ellenállni látszik a magyar irodalmi hagyományba sorolás kényszerének. A történetek koncepciójának és nyelvi megalakottságának köszönhetően ugyanis képes túlmutatni ezen, részben az ambient zenei motívumok irodalommal transzformálása, részben pedig a lehetséges világirodalmi kapcsolódások (amerikai, skandináv minimalizmus) segítségével. Moesko a kötet tanúsága szerint elsősorban a kisformákban jeleskedő prózaíró. A hosszabb elbeszélések (például a *Samu háza*) ugyanis olykor a túlírttság érzetét keltik, szemben azokkal a néhány oldalas szövegekkel, amelyek rövid, pontosan eltalált mondataik révén kiváló ritmusban építkeznek.

Károlyi Csaba helyesen állapítja meg, hogy realista, sőt olykor hiperrealista történeteket olvasunk, ezek azonban nem adnak ki egy kerek egészet, a bennük felmerülő kérdé-

sek nem válaszolónak meg megnyugtatóan (Károlyi Csaba: *Mikro és hiper*, Élet és Irodalom, 2019/21.). Ez elsősorban abból adódik, hogy a kötet tematikája az elhallgatás és a trauma hívszavai körül gravitál. Már a novellacímek többsége is szépen előlegezi a történetek végki-csengését: ilyen a *Pótbúcsú* pótlékjellegének nyugtalanító volta, a *Heg* által sejtetett fizikai és/vagy mentális sérülés vagy éppen a *Bontás*ban rejlő múltfelszámoló aktus. De a még önmagában pozitív üzenetet hordozó *Megyünk haza* látszólagos optimizmusa is hamar felszámolódik, ha az útonlét állandóságára, a megérkezés lehetetlenségére vonatkoztatjuk.

Az egyes szám első személyű narrációs technikára épülő szövegépítkezésben a fokoza-tosság elve érvényesül. A saját perspektívájukból kilátni képtelen, sohasem omnipotens elbeszélők lassan adagolják az információkat, ezért egy-egy novella elején még eldönthetetlen, hogy milyen nemű és milyen korú a beszélő, identitása a szöveg kibontakozásával párhuzamosan körvonalazódik. Bizonyos esetekben egyes félmondatok jelentése is csak később lesz világos – a lázas gyermekét a búcsúról lebeszélő anya csak annyit mond a novella elején: „így nem mehetsz.” (*Pótbúcsú*, 7). Jellemző a retrospektív technika alkalmazása, a múltbeli traumák, tapasztalatok fokozatos feltárulása folyton átrendezi, felülírja az olvasó addigi tudását, tematikusan is igazolva ezzel az értelemadás lezárhatatlanságát.

A novelláskötet további erénye, hogy jó érzékkel rajzol meg különböző viszonyokat, a legtöbb esetben jól működteti a kimondás és a sejtetés dinamikáját. Az emberi kapcsolatok természetesen nem légüres térben mozognak, a környezetábrázolás révén rendkívül erős atmoszféra jön létre, köszönhetően nem kis részben a csend és a zaj visszatérő, termékeny ellentétének. A különböző helyszíneken játszódó történetek nem túlhúzottan, de nem is megszépítve mutatják a színre vitt tereket, rendszerint az „olyan, amilyen” rezignált beletörődöttségét érzékeltetve. A manapság ismét gyakori vidék/nagyváros viszonylatok ábrázolása helyett azonban itt olyan novellákat kapunk, amelyeknek nem konkrét helyhez kötöttségük a fontos. A rendszerint delokalizált, csak hozzávetőlegesen meghatározható helyszínek inkább a szövegek hangulatához adnak hozzá, mintsem determinálják azokat. A kötetegésben gyakran szereplő utazások során sem a konkrétumokra, hanem az eltávolítottság pusztá tényére, a saját és az idegen konfrontációjára helyeződik a hangsúly. Hasonló a helyzet az időtényezővel: a történetek ideje az elmúlt két-három évtized. Vannak írások, amelyek pontosabban datálhatók a bennük szereplő technikai eszközök vagy félmondatos utalások segítségével (ilyen pl. az egykori pártházra vonatkozó reflexió), míg mások időtlenségük folytán több generáció valóságátapasztalatát is előhívhatják.

A közös valóságátapasztalat abban is tetten érhető, hogy a szövegekben olyan társadalmi és magánéleti kérdések nyerne művészi megformáltságot, amelyekről általában nem szívesen beszélünk: a nem orientáció, a különféle szerzett vagy veleszületett fogyatékoságok, vagy éppen a ki- és elvándorlás kérdései hol a szövegek fősodrában mozognak, hol pedig mellékszálként funkcionálnak. Mindez olyan narratív keretben történik, amelyben a családi kapcsolatok teljes skálája értelmezésre kínálja magát: a szülő-gyermek viszony problematikusága, a párkapcsolati konfliktusok, másutt pedig a megromlott testvérkapcsolatok kerülnek az írások fókuszába. A külföldre szakadt narrátorokkal kapcsolatos értetlenség pedig (pl. „Miért nem jó neked itthon?” *Bontás*, 41), vagy az idegengyűlölet kérdése (*A szél*, 69–70) a mikroközösségeken belüli konfliktusokat emeli globális szintre. A megértés és az artikuláció lehetetlensége különböző módokon jelenik meg: van, hogy a narrátor sincs tisztában azzal, miért cselekedett így vagy úgy korábban (pl. *Leginkább szükséged*), máskor maga a kommu-

nikáció is fizikai akadályokba ütközik: „a torkom miatt most úgyse tudok utána kiabálni” (*Pótbúcsú*, 7). Olyan megoldással is találkozunk – a *Bontás* című, igen erős szöveg álmjelene-tében –, amikor a nyelvi kompetencia hiánya gátolja meg, hogy az ismeretlen szláv nyelven való megszólalás valódi beszédszituációvá váljon (39). A kommunikációképtelenség, valamint az ebből fakadó feszültség strukturális szervezőelemnek bizonyul, az olvasói érdeklődés fenntartását garantálja, hogy legalább annyi kérdés marad nyitva, mint amennyire a novellák alapján választ kapunk.

A szövegek a jelen kérdései mellett az egyéni és kollektív múlt összefonódására, feldolgozhatatlanságára is reflektálnak. Jó példája ennek a *Heg* című írás, amelyben a koncentrációs táborot megjárt nagyapa tetoválásának eltávolítása révén próbálja kiradírozni a múltat. A privát sorsok mögött nem nehéz felfedezni a társadalomkritikai olvasat lehetőségét: a holokauszt Kádár-korszakbeli tabusítása oda vezetett, hogy a később született családtagok gyakran maguk sem voltak tisztában zsidó származásukkal, ezért fordulhat elő, hogy az antiszemita nézeteket valló férfi saját családtörténetével való hirtelen szembesülése az apjához fűződő kapcsolatát lehetetleníti el.

A legtöbb történet konkrét és absztrakt szinten egyaránt értelmezhető. A kötetzáró *Szilveszter*ben például az egy generáción belüli és a generációk közötti konfliktusok révén jut el az elbeszélő szilveszter éjszakáján az önmagával való szembenézésig, saját otthona és a főváros között félúton, jellegzetes, ámde lokalizálhatatlan falusi milióban. A novella jól működik egy fiú otthonról való elszökésének konkrét történeteként, de ugyanúgy értelmezhető az énkeresés és önmegértés általánosabb dimenziójában. Egy duplafenekű játék révén álom és valóság kategóriái is összemosódnak, az ismétlődésben rejlő elbizonytalanítás az elbeszélés igazságértékének megkérdőjelezéséhez, szövegbeli valóság és narrátori fikció termékeny szétszálazhatatlanságához vezet. Ez az összetettség a kötet írásaiban többé-kevésbé mindenütt jelen van, az olvasónak kínálva fel a lehetőséget, hogy döntsön az elbeszélő szavahihetőségével, valamint a konkrét vagy átvitt értelemlehetőségekkel kapcsolatban.

A most szemlézett első könyv nem kevesebbet vállal, mint hogy nyomasztó atmoszférája ellenére megrajzolja az otthonosság elérését célzó kísérleteket, szereplői stratégiákat. Mindez persze érthető ironikusan: a lehetetlent kísérti, hiszen a történetekhez sokkal inkább az otthontalanság kategóriáját tudjuk társítani. Mégis, egyes novellák (*Leginkább szükséged, Szilveszter*) talán valamiféle megoldás reményével is kecsegtetnek – ha nem is a történetek szintjén, de legalább metapoétikusan, amennyiben az önreflexió poétikai és etikai imperatívuszát fogalmazzák meg. Ez ugyanis szükséges előfeltétele annak, hogy a történetek egyáltalán megszülethessenek – és hogy az írások mélyén a legmélyebb pesszimizmust vagy olykor némi reménysugarat találunk, esetleg a szövegek építkezésének poétikai önjellemzését olvassuk ki belőlük, az már a befogadó egyéni stratégiájának függvénye.